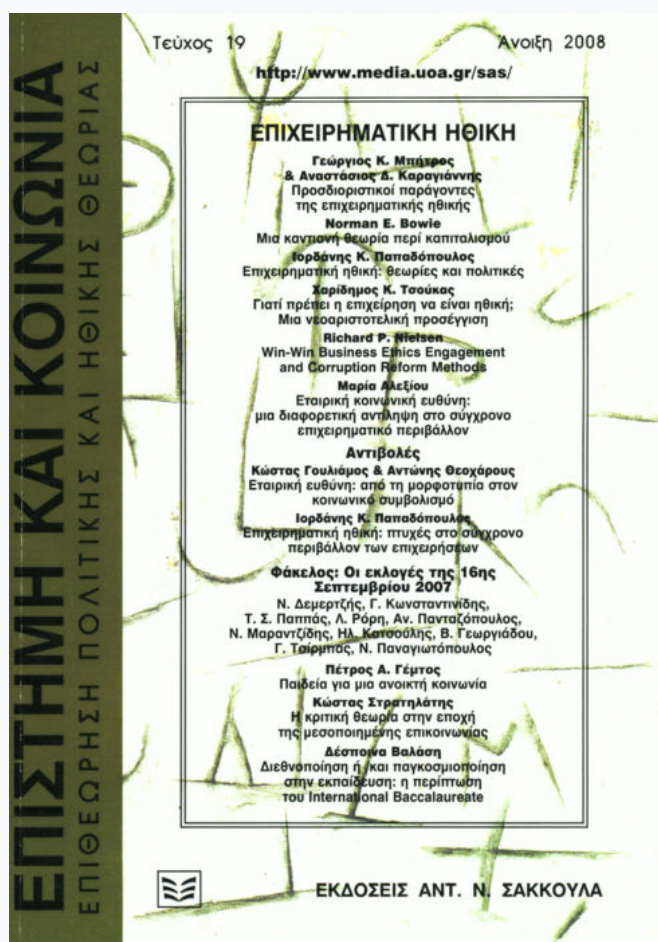


Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 19 (2008)

Επιχειρηματική ηθική



Εταιρική κοινωνική ευθύνη: μία διαφορετική αντίληψη στο σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον

Μαρία Αλεξίου

doi: [10.12681/sas.659](https://doi.org/10.12681/sas.659)

Copyright © 2015, Μαρία Αλεξίου



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αλεξίου Μ. (2015). Εταιρική κοινωνική ευθύνη: μία διαφορετική αντίληψη στο σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 19, 115–133. <https://doi.org/10.12681/sas.659>

Εταιρική κοινωνική ευθύνη: μία διαφορετική αντίληψη στο σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον

Μαρία Αλεξίου*

Στο άρθρο επιχειρείται μια σύντομη ιστορική ανασκόπηση της έννοιας της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης [ΕΚΕ] αλλά και ανίχνευση συναφών εννοιών και ποικίλων διαφοροποιήσεων. Η προσοχή της συγγραφέως στρέφεται συστηματικά στην αναλυτική παρουσίαση τόσο των σταδίων στη διαδικασία αποδοχής και ενσωμάτωσης από τον κόσμο των επιχειρήσεων των αρχών της ΕΚΕ όσο και των σχετικών διεθνών, ευρωπαϊκών και εθνικών πρωτοβουλιών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι το Οικουμενικό Σύμφωνο, η Ευρωπαϊκή Συμμαχία για την ΕΚΕ, το Global Reporting Initiative, η δραστηριότητα του Ελληνικού Δικτύου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη. Αποπειράται, τέλος, να αποτιμήσει τις τάσεις και τις προοπτικές, θεωρώντας ότι η ΕΚΕ δεν απεικονίζει μια παροδική ανάγκη ούτε εξαντλείται στο φιλανθρωπικό και χορηγικό έργο των επιχειρήσεων είναι, αντιθέτως, μια πρόκληση στρατηγικής σημασίας.

Εισαγωγή. Σύντομη ιστορική αναδρομή

Για πολλά χρόνια η κατεστημένη άποψη θεωρούσε ότι η μοναδική ευθύνη που είχε κάθε επιχείρηση ήταν απέναντι στους μετόχους της. Αν για την επίτευξη κέρδους απαιτούνταν μια συνεχής συναλλαγή φυσικών εισροών μεταξύ κάθε επιχείρησης και του φυσικού και κοινωνικού της περιβάλλοντος, συναλλαγή η οποία αγνοούσε συχνά αρχές του αμοιβαίου σεβασμού και της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας, αυτό περνούσε απαρατήρητο. Κύριος εκφραστής της άποψης αυτής υπήρξε ο γνωστός οικονομολόγος Milton Friedman ο οποίος, στο βιβλίο του *Freedom and Capitalism*, διατύπωσε το 1962 την άποψη ότι η μόνη εκδήλωση κοινωνικής υπευθυνότητας μιας επιχείρησης είναι η δημιουργία κερδών για τους μετόχους της.

* Νομικός, LL.M. Γραμματέας Ελληνικού Δικτύου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, alexiou@titan.gr.

Η υπερεκμετάλλευση των πόρων που απορρέει από αυτή τη λογική επέφερε την έντονη αμφισβήτησή της από άτομα, θεσμικούς φορείς αλλά και κάποιους φωτισμένους επιχειρηματίες και εισήγαγε επίσημα την έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στην επιχειρηματική αλλά και την κοινωνική ατζέντα.

Η άποψη ότι κάθε επιχείρηση επηρεάζεται, εκτός από τους μετόχους της, και από άλλες κοινωνικές ομάδες τις οποίες επηρεάζει και εκείνη με τη σειρά της, είτε άμεσα είτε έμμεσα, εκφράστηκε από τον Edward Freeman το 1984 διατυπώνοντας τη θεωρία των 'ενδιαφερομένων μερών' ο Freeman αναδεικνύει για πρώτη φορά επισήμως την έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης ως τομέα στρατηγικής σημασίας για την επιχείρηση.

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, η εταιρική κοινωνική ευθύνη δεν αποτελεί νέα ιδέα. Στοιχεία της έννοιας αυτής υπάρχουν στο 'πατερναλιστικό μοντέλο'¹, που ακολουθείται στα πρώτα στάδια της βιομηχανικής επανάστασης, ενώ έννοιες όπως η χορηγία είναι γνωστές ήδη από την αρχαία Ελλάδα. Τέλος, ο λεγόμενος 'ουτοπικός σοσιαλισμός' είναι μια προσέγγιση του 'επιχειρείν' που συνδέεται με τις αρχές του Διαφωτισμού -ανάλογες προσεγγίσεις διαπιστώνουμε στον Adam Smith, στον Robert Owen και, αργότερα, στον Henry Ford κ.ά.

Η έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης περιλαμβάνεται για πρώτη φορά το 1976 στις οδηγίες [guidelines] του ΟΟΣΑ για τις επενδύσεις των πολυεθνικών επιχειρήσεων² σε τρίτες χώρες στο σχετικό παράρτημα τονίζεται ειδικότερα:

Οι επιχειρήσεις που επενδύουν σε τρίτες χώρες [...] οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους τους σκοπούς και τις προτεραιότητες που σχετίζονται με την οικονομική και κοινωνική πρόοδο, συμπεριλαμβανομένης της βιομηχανικής και περιφερειακής ανάπτυξης, της προστασίας του περιβάλλοντος, της δημιουργίας απασχόλησης, της προώθησης της καινοτομίας και της μεταφοράς τεχνολογίας.

Το 1987 δημοσιεύεται η γνωστή Έκθεση Brundtland³ με την οποία υιοθετείται ο όρος 'βιώσιμη ανάπτυξη' [sustainable development, αποδίδεται και ως 'αιφόρος ανάπτυξη'] και τονίζεται για πρώτη φορά η ανάγκη προώθησης και εφαρμογής ενός διαφορετικού τρόπου προληπτικής αντιμετώπισης του περιβάλλοντος και της προστασίας του, ώστε να είναι εφικτή και βιώσιμη η ανάπτυξη στο μέλλον.⁴

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ωστόσο, ο όρος 'εταιρική κοινωνική ευθύνη' χρησιμοποιείται σε αντιδιαστολή με τις αρνητικές πρακτικές που έρχονται επανειλημμένα στο προσκήνιο της δημοσιότητας καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας και οι οποίες σχετίζονται κυρίως με παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των εργαζομένων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αιτίες για την ανάδειξη αυτών των νέων πρακτικών, μη αποδεκτών για τα διεθνή και τα ευρωπαϊκά δεδομένα, είναι το δημοκρατικό έλλειμμα, η ανυπαρξία ελεγκτικών μηχανισμών και η διαφορετική νοοτροπία στις νέες οικονομικές αγορές οι δε πρακτικές αυτές επιβεβαιώνουν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα δικαιώματα των εργαζομένων και η προστασία του περιβάλλοντος δεν έχουν την ίδια προτεραιότητα και βαρύτητα σε όλες τις περιοχές του πλανήτη, ακόμη και όταν είναι νομοθετικά κατοχυρωμένα από τις διεθνείς συνθήκες και ισχύουν δια νόμου σε εθνικό επίπεδο.

Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: έννοιες, ορισμοί, διαφοροποιήσεις

Πολλοί είναι οι όροι που χρησιμοποιούνται –συχνά μάλιστα και εναλλακτικά-- στον προσδιορισμό της έννοιας της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης: 'επιχειρηματική ηθική', 'εταιρική λογοδοσία', 'βιώσιμη ανάπτυξη' κ.ά.

Η πρώτη διεθνής έρευνα που διενεργήθηκε το 1998 από το Διεθνές Επιχειρηματικό Συμβούλιο για την Βιώσιμη Ανάπτυξη [World Business Council for Sustainable Development, WBCSD],⁵ χρησιμοποίησε για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας τον ακόλουθο ορισμό:

Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι η συνεχής δέσμευση των επιχειρήσεων να συμπεριφέρονται ηθικά και να συνεισφέρουν στην οικονομική ανάπτυξη βελτιώνοντας την ποιότητα ζωής των εργαζομένων τους και των οικογενειών τους, όπως επίσης και των τοπικών κοινοτήτων και της κοινωνίας ευρύτερα.

Από την έρευνα αυτή, όπως και με εκείνες που ακολούθησαν στη συνέχεια, έγινε κατανοητό ότι το επίπεδο ανάπτυξης μιας κοινωνίας, οι αξίες της, το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, η νοοτροπία αλλά και η αντίληψη της κοινωνίας για το επιχειρείν οριοθετούν αναλόγως και ορίζουν την έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Στον αγγλοσαξονικό κόσμο συνηθίζονται περισσότερο οι εκφράσεις 'επιχειρηματική ηθική', 'υπεύθυνος εταιρικός πολίτης' και 'σύμμετοχος στην τοπική κοινωνία' από τον όρο 'εταιρική κοινωνική ευθύνη' [corporate so-

cial responsibility]. Σε πολλές χώρες της Ε.Ε. όπου, αφενός, το θεσμικό πλαίσιο λειτουργεί με διαφορετικά πρότυπα και, αφετέρου, η έννοια του κοινωνικού κράτους είναι ευρύτατα διαδεδομένη, η 'εταιρική κοινωνική ευθύνη' μπορεί να ερμηνευθεί με όρους που ποικίλλουν από 'κοινωνική συνείδηση των επιχειρήσεων', όπως ορίστηκε σε αντίστοιχη έρευνα στην Ελλάδα το 2001,⁶ μέχρι 'αειφορία', 'κοινωνική υπευθυνότητα' και 'κοινωνική λογοδοσία'.

Ωστόσο, οι περισσότεροι ορισμοί που έχουν χρησιμοποιηθεί για την εταιρική κοινωνική ευθύνη περιλαμβάνουν κοινά αποδεκτά χαρακτηριστικά, όπως:

- η δέσμευση σε αρχές και πρότυπα έχει 'οικειοθελή χαρακτήρα'
- βασική προϋπόθεση είναι η εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας
- θεωρούνται δεδομένοι η αυτοδέσμευση και ο αυτοέλεγχος αναφορικά με συγκεκριμένες αξίες, πρότυπα και αρχές
- η εφαρμογή είναι έμπρακτη και περιλαμβάνει συγκεκριμένες δράσεις και πρωτοβουλίες
- συνδέεται με τις ανησυχίες και τις προσδοκίες των ενδιαφερομένων μερών.

Τα στοιχεία αυτά εμπεριέχει και ο ορισμός που υιοθετήθηκε στην Πράσινη Βίβλο η οποία εκδόθηκε από την Ε.Ε. για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη το 2001. Σύμφωνα με αυτόν,

οι εταιρείες ενσωματώνουν σε εθελοντική βάση κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες και στις επαφές τους με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη.⁷

Η εμφάνιση, ωστόσο, και η χρήση του όρου 'εταιρική κοινωνική ευθύνη', καταρχάς ως αντιστάθμισμα των μη αποδεκτών πρακτικών που εμφανίστηκαν στις αναπτυσσόμενες χώρες στο πλαίσιο της εξέλιξης της διεργασίας της παγκοσμιοποίησης, όπως και η χρήση του όρου 'corporate' στα αγγλικά έναντι του όρου 'business' που σήμερα έχει επικρατήσει κυρίως στη Β. Αμερική, ήταν η κύρια αιτία για να συνδεθεί αρχικά η έννοια της 'εταιρικής κοινωνικής ευθύνης' με τις μεγάλες και ουσιαστικά τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Στην κατεύθυνση αυτή είναι δεδομένο πως συνέβαλε και το γεγονός ότι ο ρόλος των πολυεθνικών επιχειρήσεων στην παγκόσμια οικονομία είναι περισσότερο ορατός και καθοριστικός.

Η μη υιοθέτηση, ακόμη και σήμερα, ενός κοινά αποδεκτού ορισμού για την ΕΚΕ ενισχύει τις θέσεις όσων ασκούν αρνητική κριτική, όσων υποστηρίζουν ότι η εταιρική κοινωνική ευθύνη δεν θα πρέπει να είναι 'επιλογή' της επιχείρησης και να οδηγεί στην 'οικειοθελή δέσμευσή' της σε αρχές και πρότυπα, αλλά αντικείμενο νομοθετικών ρυθμίσεων και, κατά συνέπεια, υποχρεωτικής επιβολής. Αυτό που χαρακτηρίζει, λοιπόν, τον ευρύτερο πολιτικό προβληματισμό για την κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων σήμερα είναι το κατά πόσον 'καταλύτης' στην εξέλιξη που πρέπει να ακολουθηθεί η επιχειρηματική στρατηγική και πρακτική θα είναι η επιβολή δια νόμου της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης ή η οικειοθελής υιοθέτηση και προώθησή της από τις ίδιες τις επιχειρήσεις.

Η πρακτική εφαρμογή της ΕΚΕ

Ο ρόλος κάθε επιχείρησης είναι να δημιουργεί πλούτο παρέχοντας αγαθά, υπηρεσίες και εργασία και να εξασφαλίζει απόδοση του κεφαλαίου των μετόχων της. Με την αυτοδέσμευση και την εθελοντική εφαρμογή προγραμμάτων και δράσεων στο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης οι επιχειρήσεις δημιουργούν, αφενός, πρόσθετο άμεσο κόστος, αφετέρου δε, περιορίζουν τα πιθανά κέρδη που μπορούν να προκύψουν από τη δραστηριότητά τους άμεσα ή και μακροπρόθεσμα.

Η σύγχρονη θεωρία της διοίκησης των επιχειρήσεων και της επιχειρησιακής οργάνωσης έχει αναδείξει την ανάγκη αποτελεσματικής διαχείρισης όλων των ενδιαφερομένων μερών [stakeholders] ως προϋποθέσεων της ανταγωνιστικότητας της επιχείρησης σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο.

Είναι, όμως, σαφές σήμερα ότι οι γενικές κατευθύνσεις και συνθήκες που επιβάλλει ο ανταγωνισμός είναι, σε πολλές περιπτώσεις, αντίθετες με τις αρχές της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Η σχέση κόστους-οφέλους στις περιπτώσεις αυτές είναι ιδιαίτερα περίπλοκη και δύσκολα μετρήσιμη. Ιδιαίτερα δε στην περίπτωση δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών που αφορούν ποιοτικής μορφής παρεμβάσεις, η μέτρηση των αποτελεσμάτων είναι συνάρτηση πολλών παραμέτρων και μακροπρόθεσμης προοπτικής.

Στο πλαίσιο αυτό η υιοθέτηση από τις επιχειρήσεις μιας νέας στρατηγικής συνυφασμένης με την έννοια και τις αρχές της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και της βιώσιμης ανάπτυξης δεν είναι ούτε δεδομένη ούτε αυτονόητη.

Τις περισσότερες φορές αφορμή για την αλλαγή στρατηγικής των επιχειρήσεων είναι είτε μια φωτισμένη ηγεσία είτε μια μεγάλη κρίση που φέρνει στο προσκήνιο την ανάγκη επανεξέτασης των θέσεων της επιχείρησης και αλλαγής του τρόπου λειτουργίας της σε κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της δεύτερης περίπτωσης είναι η γνωστή επιχείρηση αθλητικών ειδών NIKE, που αποτέλεσε και το βασικό παράδειγμα ανάλυσης των επιμέρους σταδίων εξέλιξης της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης από τον Simon Zadek, ιδρυτή της μη κυβερνητικής οργάνωσης Accountability.⁸

Σύμφωνα με την ανάλυση αυτή, τα επιμέρους στάδια στη διαδικασία πλήρους αποδοχής και ενσωμάτωσης των αρχών της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης είναι:

Πρώτο στάδιο: 'η άμυνα'. Η επιχείρηση γίνεται το επίκεντρο κριτικής μη κυβερνητικών οργάνωσης ή του Τύπου για πρακτικές που ακολουθεί και οι οποίες είναι αντίθετες με τις αρχές της ΕΚΕ. Η συνηθέστερη αντίδραση στην περίπτωση αυτή είναι η άρνηση κάθε πιθανής ευθύνης ή ανάμειξης: η επιχείρηση είτε αρνείται τα γεγονότα είτε εκτιμά ότι το θέμα είναι ευρύτερο (π.χ. η ευθύνη συνολικά των εταιρειών πετρελαιοειδών στο φαινόμενο του θερμοκηπίου). Η αντίδραση αυτή περιγράφεται καλύτερα με τη φράση: *το θέμα δεν αφορά την εταιρεία μας.*

Δεύτερο στάδιο: 'η συμμόρφωση'. Η επιχείρηση διαπιστώνει ότι έχει υποστεί μια αποθετική ζημιά από τη μη συμμόρφωσή της με κάποια πρότυπα κοινωνικής και περιβαλλοντικής υπευθυνότητας. Αποφασίζει να δηλώσει δημόσια ποιες είναι οι αρχές της και με ποιες προδιαγραφές έχει επιλέξει να συμμορφώνεται. Το κόστος της συμμόρφωσης είναι άμεσα μετρήσιμο, εφόσον η επιχείρηση ξέρει τι ακριβώς έχει δεσμευτεί να κάνει με στόχο να αποφύγει αρνητική επιρροή στη φήμη της ή, ενδεχομένως, και καταγγελίες. Αυτό, για παράδειγμα, ισχύει σε μεγάλο βαθμό στη βιομηχανία τροφίμων, όπου οι επιχειρήσεις δεσμεύονται για το είδος των εισροών που χρησιμοποιούν (π.χ. βιολογικά ή φρέσκα τρόφιμα) και θεωρούν ότι φέρουν ευθύνη μόνο ως προς τη συμμόρφωσή τους με τις δεσμεύσεις τους. Το στάδιο αυτό περιγράφεται καλύτερα με τη φράση: *θα κάνουμε μόνον ό,τι χρειάζεται.*

Τρίτο στάδιο: 'η διαχείριση'. Στο στάδιο αυτό η επιχείρηση αντιλαμβάνεται ότι η εταιρική κοινωνική ευθύνη είναι ευρύτερο και μακροχρόνιο ζήτημα που άπτεται της συνολικής εξέλιξής της. Τα στελέχη που ασκούν τις κεντρικές λειτουργίες της επιχείρησης καλούνται να σχεδιάσουν την ενσωμάτωση αυτών των αλλαγών σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων της. Η φράση που χαρακτηρίζει το συγκεκριμένο στάδιο είναι: *αυτή είναι η δουλειά μας.*

Τέταρτο στάδιο: 'η στρατηγική'. Η επιχείρηση διαπιστώνει ότι αν προσαρμόσει τη στρατηγική της σε κοινωνικά υπεύθυνες πρακτικές, τότε η επιχειρηματική προσέγγιση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης μπορεί να αποφέρει σημαντικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που θα οδηγήσουν σε μακροχρόνια οφέλη. Η διαπίστωση αυτή, τις περισσότερες φορές, οδηγεί την επιχείρηση στην προώθηση ριζικών αλλαγών. Ενδεικτικά παραδείγματα για τέτοιες περιπτώσεις είναι οι επιχειρήσεις που εκμεταλλεύονται ορυκτά και μεταλλεύματα, η αυτοκινητοβιομηχανία και η αεροναυπηγική βιομηχανία η περιβαλλοντική συνείδηση των οποίων μπορεί να προσδιορίσει σε μεγάλο βαθμό την προτίμηση των πελατών τους. Εδώ, η ΕΚΕ δίνει ένα πλεονέκτημα σε όποιον προσαρμοστεί πρώτος και την κατάλληλη στιγμή τις κοινωνικές απαιτήσεις της εποχής.

Πέμπτο στάδιο: 'η ευρύτερη κοινωνική συναίνεση'. Στο στάδιο αυτό η επιχείρηση επιλέγει να προσπαθήσει να προωθήσει τις κοινωνικά υπεύθυνες δραστηριότητές της με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι διαφανείς, συνεπείς με τις δεσμεύσεις της και αποδεκτές -αν όχι προϊόν συνεργασίας- με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Στο πλαίσιο αυτό η ευρύτατη αποδοχή και εφαρμογή των καλών πρακτικών δημιουργούν 'νέα πρότυπα' που, ακόμη και όταν δεν επιβάλλονται δια νόμου, διευκολύνουν τη συστηματική εφαρμογή τους σε κλαδικό και διεθνές επίπεδο. Έτσι, αυτό που αποτελεί 'οικειοθελή δεσμευση' εξελίσσεται σε κάποιας μορφής δεσμευτική πρακτική.

Το σημαντικότερο στοιχείο που συνάγεται από τις παραπάνω παρατηρήσεις είναι ότι, καθώς οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και οι διεθνείς οργανισμοί βλέπουν στην έννοια και την εφαρμογή της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης έναν νέο τρόπο εξασφάλισης της κοινωνικής ευημερίας και αειφορίας και καθώς αυτή υιοθετείται όλο και περισσότερο από επιχειρήσεις κάθε κλάδου και μεγέθους, είναι αναμενόμενο ότι θα ενσωματώνεται στα-

διακά στην αποστολή, τις αξίες και το όραμα των εταιρειών που την ενστερνίζονται χάνοντας με τον τρόπο αυτόν την αποσπασματική της μορφή.

Πρωτοβουλίες για την ΕΚΕ σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο

Οι σημαντικότερες πρωτοβουλίες για την εταιρική κοινωνική ευθύνη σε διεθνές, ευρωπαϊκό, κλαδικό και εθνικό επίπεδο, προάγουν συστηματικά τη συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη, τη σύμπραξη μεταξύ επιχειρήσεων και ενδιαφερόμενων μερών και τη συμμετοχή στην αντιμετώπιση κρίσιμων κοινωνικών και περιβαλλοντικών θεμάτων. Κοινή προσέγγιση των πρωτοβουλιών αυτών είναι ότι οι επιχειρήσεις αποτελούν μέρος της λύσης!

Α. Οικουμενικό Σύμφωνο.⁹ Η πρωτοβουλία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την ΕΚΕ και τη βιώσιμη ανάπτυξη.

‘Δεν ζητάμε από τις επιχειρήσεις να κάνουν κάτι διαφορετικό. Τους ζητάμε να προβούν στις συνήθειες δραστηριοτήτές τους με διαφορετικό τρόπο’, επισήμανε ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ Kofi Annan το 1999 στο Διεθνές Φόρουμ του Νταβός, απευθύνοντας έκκληση στις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις να υιοθετήσουν την εφαρμογή των αρχών της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, των εργασιακών δικαιωμάτων και της προστασίας του περιβάλλοντος σε όλο το εύρος της δραστηριότητάς τους.

Τον Ιούλιο του 2000 στην έδρα του ΟΗΕ, στη Νέα Υόρκη, 50 από τις μεγαλύτερες πολυεθνικές επιχειρήσεις –μεταξύ των οποίων η NIKE, η SHELL κ.ά.– αλλά και σημαντικές για τη δράση τους σε διεθνές επίπεδο μη κυβερνητικές οργανώσεις –όπως η Διεθνής Αμνηστία, το WWF κ.ά.– προσυπέγραψαν την πρωτοβουλία του Οργανισμού για ένα Οικουμενικό Σύμφωνο.

Παρά την έντονη κριτική που δέχεται εξ αρχής η συγκεκριμένη πρωτοβουλία δεδομένου ότι δεν προβλέπει μηχανισμούς επιβολής των αρχών στις ενδιαφερόμενες και συμμετέχουσες επιχειρήσεις, αποτελεί σήμερα μοναδικό φαινόμενο: περισσότερες από 3.000 επιχειρήσεις σε όλο τον κόσμο έχουν ενταχθεί στη συγκεκριμένη πρωτοβουλία. Το 2004, μετά από διαβουλεύσεις με τα μέλη της πρωτοβουλίας, υιοθετήθηκε και η δέκατη αρχή του Συμφώ-

νου που αφορά την καταπολέμηση της δωροδοκίας και της διαφθοράς. Συνοπτικά, το περιεχόμενο των δέκα αρχών είναι το ακόλουθο:

1. Υποστήριξη και σεβασμός της προστασίας των διεθνώς αποδεκτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντός των επιχειρήσεων και της σφαίρας επιρροής τους.
2. Εξασφάλιση της μη εμπλοκής των επιχειρήσεων σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
3. Ελευθερία στη δημιουργία συνεταιρισμών και αναγνώριση του δικαιώματος για συλλογικές διαπραγματεύσεις.
4. Περιορισμός κάθε μορφής καταναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας.
5. Αποτελεσματική απαγόρευση της παιδικής εργασίας.
6. Περιορισμός κάθε διάκρισης στην εργασία και την απασχόληση.
7. Υποστήριξη μιας προληπτικής προσέγγισης στις περιβαλλοντικές προκλήσεις.
8. Ανάληψη πρωτοβουλιών για προώθηση μεγαλύτερης περιβαλλοντικής υπευθυνότητας.
9. Ενίσχυση της ανάπτυξης και διάδοσης φιλικών για το περιβάλλον τεχνολογιών.
10. Καταπολέμηση του φαινομένου της διαφθοράς σε όλες του τις μορφές.

Οι δέκα αρχές του Οικουμενικού Συμφώνου βασίζονται σε τέσσερις διεθνείς συνθήκες που τυγχάνουν ευρύτερης αποδοχής και εφαρμογής. Πρόκειται για τη Διεθνή Συνθήκη του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, τη Δήλωση του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας περί Βασικών Αρχών και Δικαιωμάτων στην Εργασία, την Αρχή 15 για τον σεβασμό στο Περιβάλλον του Ρίο και τη Συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς.

B. Ευρωπαϊκή Συμμαχία για την ΕΚΕ: Πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ανάδειξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως πόλον αριστείας και προαγωγής της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης

Η νέα πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που ανακοινώθηκε τον Μάρτιο του 2006 τονίζει στο προοίμιό της ότι η εταιρική κοινωνική ευθύνη μας αφορά όλους διότι 'αντικατοπτρίζει τις θεμελιώδεις αξίες της κοινωνίας

στην οποία επιθυμούμε να ζούμε'. Στόχος της πρωτοβουλίας, που φέρει τον γενικό τίτλο 'Σύμπραξη Επιχειρήσεων για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη', είναι να αναδειχθεί η Ευρώπη ως πόλος ανάπτυξης και προαγωγής της ΕΚΕ και των καλών πρακτικών που αφορούν την εφαρμογή της σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η πρωτοβουλία στηρίζεται στην πολύτιμη εμπειρία και γνώση που αναπτύσσεται στον ευρωπαϊκό χώρο από το 1994 και μετά, όταν για πρώτη φορά οργανωμένα, με την υποστήριξη του τότε Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής J. Delors, ιδρύθηκε το Επιχειρηματικό Συμβούλιο για την Κοινωνική Συνοχή –γνωστό σήμερα ως Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την ΕΚΕ.

Η δημοσίευση της Πράσινης Βίβλου για την ΕΚΕ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2001 και ο διάλογος που ακολούθησε σε κάθε επίπεδο και ειδικότερα στο πλαίσιο του πολυ-συμμετοχικού φόρουμ, εμπλούτισαν τον προβληματισμό και βοήθησαν στην ανάδειξη των σημαντικότερων προτεραιοτήτων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιχειρηματική Σύμπραξη για την ΕΚΕ τονίζει τον συμμετοχικό χαρακτήρα της, αναγνωρίζοντας δύο βασικά μέσα υλοποίησης των στόχων που έχουν υιοθετηθεί: το 'πολυ-συμμετοχικό φόρουμ' και τα 'εργαστήρια' [laboratories] μέσω των οποίων εξετάζονται οι παρακάτω βασικοί άξονες προτεραιοτήτων:

- ενίσχυση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας σε βιώσιμες τεχνολογίες, προϊόντα και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες της κοινωνίας
- υποστήριξη των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων για να ενσωματώσουν τις αρχές της ΕΚΕ, να αναπτυχθούν και να ευημερήσουν στο νέο περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί παγκοσμίως
- καλύτερη ανταπόκριση στην πολυμορφία και την πρόκληση των ίδιων ευκαιριών λαμβάνοντας υπόψη τις δημογραφικές αλλαγές μαζί με την ταχεία γήρανση του πληθυσμού της Ευρώπης
- ενίσχυση του διαλόγου και δέσμευση με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη σε κοινές δράσεις
- καλύτερη ανταπόκριση στην πρόκληση της διαφάνειας και της επικοινωνίας όλων των επιδόσεων της επιχείρησης –οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών

- ενίσχυση της απασχολησιμότητας και της επιχειρηματικότητας μέσω της δια βίου μάθησης και της συνολικής ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού.

Είναι αξιοσημείωτο ότι στο σύντομο χρονικό διάστημα που έχει τεθεί σε εφαρμογή η πρωτοβουλία αυτή, σημαντικές επιχειρήσεις από όλη την Ευρώπη αλλά και τον ελληνικό χώρο, φορείς και επιχειρηματικές ενώσεις και εκπρόσωποι των καταναλωτών και της κοινωνίας πολιτών μετέχουν στις εργασίες για την υλοποίηση της πρωτοβουλίας, παρακολουθούν και σχολιάζουν εποικοδομητικά τα παραγόμενα αποτελέσματα και συμπράττουν στην ανάπτυξη κοινών δράσεων σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Γ. Διεθνής Πρωτοβουλία για την Έκδοση Κοινωνικών και Περιβαλλοντικών Απολογισμών

Η αξιοπιστία των επιχειρήσεων σε ό,τι αφορά το πώς αντιλαμβάνονται και πώς ανταποκρίνονται στις κοινωνικές και περιβαλλοντικές απαιτήσεις είναι σημείο τριβής και αμφισβήτησης, ειδικότερα στην αποκαλούμενη 'μετά Enron' εποχή. Η εφαρμογή αυστηρότερης νομοθεσίας, όπως στην περίπτωση Sarbanes-Oxley στις ΗΠΑ, δεν φαίνεται να αποτελεί λύση στο συγκεκριμένο πρόβλημα· η ανάγκη για συνολική διαφοροποίηση του τρόπου λειτουργίας της αγοράς και αξιολόγηση των επιχειρήσεων εντείνεται ολοένα και περισσότερο.

Η Διεθνής Πρωτοβουλία για την Έκδοση Κοινωνικών και Περιβαλλοντικών Απολογισμών [Global Reporting Initiative, GRI]¹⁰ ξεκίνησε ως πρωτοβουλία της μη κυβερνητικής οργάνωσης CERES και της UNEP το 1997, σχεδόν παράλληλα με την εμφάνιση των πρώτων Εταιρικών Απολογισμών για την ΕΚΕ και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Με τη σύμπραξη της Διεθνούς Ένωσης Ορκωτών Λογιστών και σημαντικού αριθμού εκπροσώπων ενδιαφερόμενων ομάδων η πρωτοβουλία έθεσε ως βασικό της στόχο την ανάπτυξη ενός κοινού πλαισίου δημοσιοποίησης των κοινωνικών και περιβαλλοντικών αναφορών των επιχειρήσεων. Σήμερα, το GRI έχει μετεξελιχθεί σε ανεξάρτητο, πολυ-συμμετοχικό οργανισμό, στον οποίο ενεργοποιούνται και συνεργάζονται σε ειδικές ομάδες στελέχη επιχειρήσεων και μη κυβερνητικών οργανώσεων, ελεγκτικές εταιρίες και εταιρίες συμβούλων, εκπρόσωποι συνδικαλιστικών οργανώσεων και πλήθος άλλων φορέων και κοινωνικών εταίρων.

Το προτεινόμενο από το GRI πλαίσιο για την έκδοση Απολογισμών μη οικονομικού χαρακτήρα, όπως θεωρούνται, είναι το πλέον αποδεκτό σε διεθνές επίπεδο –η τρίτη έκδοση του πλαισίου αυτού, G3, κυκλοφόρησε πρόσφατα σε συνδυασμό με μια σειρά τεχνικών πρωτοκόλλων για την καλύτερη εφαρμογή του. Το GRI είναι ένα πλαίσιο αρχών. Προτείνει συγκεκριμένους δείκτες, ‘κύριους’ και ‘συμπληρωματικούς’, ως εργαλεία μέτρησης, διαχρονικά και συγκριτικά, της απόδοσης της επιχείρησης σε όλα τα επιμέρους θέματα: οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά.

***Α. Ειδικά Επενδυτικά Κεφάλαια και αρχές για την αξιολόγηση των επενδύσεων*¹¹**

Η εφαρμογή των αρχών της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και της βιώσιμης ανάπτυξης από τις επιχειρήσεις συνδέεται με την ανταγωνιστικότητά τους στο παρόν και στο μέλλον. Η ωριμότητα των αγορών στον τομέα αυτό αποτελεί ίσως τον σημαντικότερο καταλύτη, δεδομένου ότι οι επιχειρήσεις αξιολογούνται καταρχάς από την αγορά και σύμφωνα με τα άμεσα, βραχυπρόθεσμα, οικονομικά τους αποτελέσματα και όχι σύμφωνα με την αποτελεσματικότητά τους στους τομείς της ΕΚΕ και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η ανάπτυξη ειδικών επενδυτικών κεφαλαίων και δεικτών διαχείρισης στα μεγαλύτερα χρηματιστήρια του κόσμου (Dow Jones Sustainability Index, FTSE4Good, ETHIBEL κ.λπ.) συνιστά μια νέα διάσταση της προσπάθειας για αναθεώρηση του τρόπου που λειτουργεί το επενδυτικό κοινό. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσονται πολλές πρωτοβουλίες σε εθνικό επίπεδο δεδομένου ότι σε αρκετές χώρες, όπως για παράδειγμα στη Γαλλία, οι εισηγμένες στο χρηματιστήριο επιχειρήσεις οφείλουν, δια νόμου, να ενημερώνουν τους μετόχους τους για τις επενδύσεις τους και τα αποτελέσματα αυτών στους τομείς της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η έλλειψη κοινά αποδεκτού –διεθνώς– ορισμού για την εταιρική κοινωνική ευθύνη και κριτηρίων αξιολόγησης των μη οικονομικών αποτελεσμάτων των επιχειρήσεων, όπως εννοούνται πλέον οι επιδόσεις τους στους τομείς αυτούς, ήταν η αφορμή για την έκδοση από τον ΟΗΕ, στο πλαίσιο της ευρύτερης διάδοσης και αναγνώρισης του Οικουμενικού Συμφώνου, των Αρχών για Υπεύθυνες Επενδύσεις [Principles for Responsible Investment].¹²

Η πρωτοβουλία αυτή του ΟΗΕ απευθύνεται στους θεσμικούς επενδυτές και τους παράγοντες της αγοράς προτείνοντάς τους συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης των επενδύσεων σε επιχειρήσεις με άξονα τις αρχές της ΕΚΕ και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Ε. Πρωτοβουλία για τη δημιουργία Διεθνούς Προτύπου (ISO) για την εταιρική κοινωνική ευθύνη¹³

Η ανάπτυξη και προώθηση κατευθυντήριων οδηγιών για την εταιρική κοινωνική ευθύνη είναι το αντικείμενο εργασιών μιας πολυπληθούς ομάδας ειδικών και εκπροσώπων ενδιαφερομένων μερών που έχει συσταθεί από τον Διεθνή Οργανισμό Πιστοποίησης [International Organization for Standardization] με σκοπό να δημιουργηθεί το κατάλληλο πλαίσιο διοίκησης όλων των επιμέρους θεμάτων της ΕΚΕ.

Το νέο πλαίσιο κατευθυντήριων αρχών αναμένεται να δημοσιευθεί επίσημα το 2010 και θα τεθεί σε εφαρμογή από τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις σε εθελοντική βάση. Στόχος του είναι να διευκολύνει την εφαρμογή κοινών αρχών, ορισμών και συστημάτων μέτρησης της αποτελεσματικότητας των σχετικών διαδικασιών και προγραμμάτων που επιλέγουν και εφαρμόζουν οι επιχειρήσεις για την εταιρική κοινωνική ευθύνη.

ΣΤ. Το Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ

Η εταιρική κοινωνική ευθύνη αφορά και τις ελληνικές επιχειρήσεις παρόλο που, στην πλειοψηφία τους, είναι μικρές και δεν δραστηριοποιούνται εκτός συνόρων.

Η προσπάθεια για την ανάπτυξη συλλογικών πρωτοβουλιών στον τομέα αυτό ξεκινάει ουσιαστικά το 2000, με την ίδρυση του (μη κερδοσκοπικού) Ελληνικού Δικτύου για την ΕΚΕ από δεκατρείς επιχειρήσεις και τρεις συλλογικούς φορείς. Το Δίκτυο απέκτησε το 2003 τη νομική μορφή σωματείου, ενώ διατηρεί τον ρόλο του ως εθνικού εκπροσώπου για τα θέματα της ΕΚΕ στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την ΕΚΕ [CSR Europe].

Βασική αποστολή του είναι η προώθηση της έννοιας και των καλών πρακτικών για την εφαρμογή της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης σε εθνικό επίπεδο· για την επίτευξη της υλοποιεί προγράμματα και δράσεις που εστιάζονται στους εξής τομείς:

- (α) ενημέρωση, διάδοση και προώθηση πληροφοριών σε εθνικό επίπεδο·
- (β) ευαισθητοποίηση της επιχειρηματικής κοινότητας και του κοινού για την κοινωνική δράση και συμβολή των επιχειρήσεων σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο· και
- (γ) μεταφορά, προσαρμογή και διάδοση καλών πρακτικών σε επιμέρους τομείς της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Στο πλαίσιο αυτό, το Ελληνικό Δίκτυο έχει αναλάβει και υλοποιήσει μέχρι σήμερα ένα σημαντικό πλήθος πρωτοβουλιών. Σε αυτές περιλαμβάνονται:

1. Διεξαγωγή της πρώτης ποιοτικής έρευνας καταναλωτών και opinion leaders σχετικά με την έννοια της ΕΚΕ (Οκτώβριος 2001). Αξίζει να σημειωθεί ότι τα κυριότερα συμπεράσματα της έρευνας αυτής ανέδειξαν τα ακόλουθα:
 - (α) οι έλληνες καταναλωτές είναι ενήμεροι και προσδιορίζουν με σαφήνεια τον όρο εταιρική κοινωνική ευθύνη ως ‘το να λειτουργείς με κοινωνική συνείδηση’.
 - (β) οι opinion leaders ως ομάδα φαίνονται να διαθέτουν περιορισμένη γνώση και αντίληψη σε σχέση με τους καταναλωτές για το θέμα αυτό· και
 - (γ) οι επιχειρήσεις που περιελήφθησαν στην έρευνα (μεγάλες σε μέγεθος) δηλώνουν ετοιμότητα και βούληση για ενεργότερη συμμετοχή στην προώθηση και εξέλιξη του θέματος.
2. Διοργάνωση του Α΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη στην Αθήνα, τον Νοέμβριο του 2001, το οποίο ήταν και το εναρκτήριο για έναν ‘Επιχειρηματικό Μαραθώνιο’, όπως ονομάστηκε, με αντίστοιχα συνέδρια σε όλες τις χώρες-μέλη της Ε.Ε.
3. Καταγραφή και διάδοση μεταξύ των μελών του Δικτύου παραδειγμάτων ‘καλής πρακτικής’ στην εφαρμογή πρωτοβουλιών ΕΚΕ. Έκδοση του πρώτου καταλόγου ΕΚΕ με ‘50+ παραδείγματα’ καλών πρακτικών από ελληνικές επιχειρήσεις.
4. Σχεδιασμός, ανάπτυξη και υλοποίηση ολοκληρωμένου προγράμματος δράσης, με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για την προώθηση και διάδοση της ΕΚΕ στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Στο πλαίσιο του προγράμματος υλοποιήθηκε ειδική έρευνα σε 300 τέτοιες επιχειρήσεις σχετικά με την κατανόηση και τις

δράσεις που αναπτύσσουν σε επιμέρους τομείς της ΕΚΕ. Επίσης, σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε η πρώτη εξειδικευμένη 'πύλη' ενημέρωσης σε θέματα ΕΚΕ και εκδόθηκε ο πρώτος οδηγός με παραδείγματα καλών πρακτικών από μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις.

4. Αναπτύχθηκε και τέθηκε σε εφαρμογή τριετές Μνημόνιο Συνεργασίας με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας για την προώθηση των 'ίσων ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων' στις ελληνικές επιχειρήσεις.
5. Υλοποιήθηκε το πρώτο Συνέδριο με τίτλο 'Κοινωνικώς Επιχειρείν' κατά τα πρότυπα του Ευρωπαϊκού Marketplace, που συγκέντρωσε περισσότερους από 300 συνέδρους, έλληνες και ξένους επιχειρηματίες και εμπειρογνώμονες και επιλεγμένα παραδείγματα πρακτικών εφαρμογών.
6. Προωθήθηκε η συνεργασία μεταξύ μη κυβερνητικών οργάνωσης και μελών του Δικτύου με τη μορφή συμπράξεων ή συμμετοχικών συνεργασιών.

Τέλος, με αφορμή τις επιπτώσεις από τις πρόσφατες καταστροφικές πυρκαγιές στη χώρα μας, σχεδιάστηκε ένα καινοτόμο πρόγραμμα συνεργασίας με την Οργάνωση 'PRAKSIS' για στοχοθετημένες παρεμβάσεις στις πιο απομακρυσμένες από τις πυρόπληγτες περιοχές με την ενεργή συμμετοχή εθελοντών από τις επιχειρήσεις για την παροχή ιατροφαρμακευτικών και βοηθητικών υπηρεσιών προς τους κατοίκους, τη συνεργασία με την εκπαιδευτική κοινότητα για κατάλληλη ψυχολογική υποστήριξη των παιδιών και την υποστήριξη των προγραμμάτων αναδάσωσης και συνολικότερης αποκατάστασης.

Από τον Ιούλιο του 2004, το Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ έχει προσυπογράψει και συμμετέχει στην Πρωτοβουλία του ΟΗΕ για το Οικουμενικό Σύμφωνο, ενώ επίσης υποστηρίζει ενεργά την πρόσφατη (2006) Πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΕΚΕ (Επιχειρηματική Συμμαχία για την ΕΚΕ), στο πλαίσιο της οποίας έχει αναλάβει τον συντονισμό σε εθνικό επίπεδο δύο εργαστηρίων: το πρώτο αφορά την προώθηση της ΕΚΕ στην αλυσίδα προμηθειών και το δεύτερο την προώθηση των ίσων ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων.

Το Ελληνικό Δίκτυο έχει σήμερα περισσότερα από 100 μέλη, κυρίως μεγάλες επιχειρήσεις. Είναι χαρακτηριστικό, ωστόσο, το γεγονός ότι στην πρώτη αξιολόγηση που πραγματοποιήθηκε στη χώρα μας (Δεκέμβριος

2007) με θέμα την έκδοση και δημοσίευση κοινωνικών και περιβαλλοντικών αποτελεσμάτων¹⁴ από τη δραστηριότητά τους, οι δέκα πρώτες σε κατάταξη ελληνικές επιχειρήσεις είναι μέλη του Ελληνικού Δικτύου.

Τάσεις, προκλήσεις και προοπτικές της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης

Αντλώντας τις ρίζες της από τη φιλανθρωπία και την κοινωνική αλληλεγγύη, η εταιρική κοινωνική ευθύνη συγγέεται έντονα με τη χορηγική δραστηριότητα. Ταυτόχρονα, η συνάρτησή της με την 'εικόνα' και τη 'φήμη' της επιχείρησης δημιουργεί σύγχυση αναφορικά και με τις δημόσιες σχέσεις.

Η ανάγκη για συμμετοχή των επιχειρήσεων στην ανεύρεση και εφαρμογή λύσεων που αφορούν καίρια κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα δημιουργεί επίσης έντονο προβληματισμό για το εάν μέσα από τη διαδικασία αυτή, η επιχείρηση υποκαθιστά εν μέρει το κράτος στον κοινωνικό του ρόλο.

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η εταιρική κοινωνική ευθύνη δεν συνιστά αποσπασματική προσέγγιση που εξαντλείται στην υιοθέτηση μιας πρωτοβουλίας ή συγκεκριμένων δράσεων σε επιμέρους τομείς. Η εταιρική κοινωνική ευθύνη είναι μια φιλοσοφία και εκφράζεται με ολοκληρωμένη στρατηγική και πρακτικές εφαρμογές οι οποίες, ακόμη και αν δεν καλύπτουν το σύνολο των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, εστιάζονται στην πλήρη εναρμόνισή τους με τις αρχές της κοινωνικής ευθύνης και της βιώσιμης ανάπτυξης. Η υιοθέτηση και εμπέδωση των αρχών της ΕΚΕ είναι μια διαδικασία συνεχούς μάθησης, προσαρμογής, ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων και ικανοτήτων και διαφοροποίησης.

Σήμερα οι σχετικές έρευνες –σε διεθνές αλλά και σε εθνικό επίπεδο– συγκλίνουν στο ότι όλο και περισσότεροι καταναλωτές αγοράζουν προϊόντα επιχειρήσεων που εμπιστεύονται, όλο και περισσότεροι μέτοχοι επενδύουν σε επιχειρήσεις που λειτουργούν με κοινωνική και περιβαλλοντική εναισθησία, όλο και περισσότεροι νέοι επαγγελματίες επιλέγουν για απασχόληση εκείνες τις επιχειρήσεις που υιοθετούν τις αρχές της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και όλο και περισσότεροι πολίτες προσδοκούν πιο ενεργή και ουσιαστικότερη συμμετοχή των επιχειρήσεων στην κοινωνική συνοχή και πρόοδο.

Ταυτόχρονα, οι πολυάριθμες πρωτοβουλίες σε κάθε επίπεδο –παγκόσμιο, περιφερειακό, κλαδικό, εθνικό και τοπικό– συνθέτουν ένα ‘κίνημα για την εταιρική κοινωνική ευθύνη’ που δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση και διάδοση των καλών επιχειρηματικών πρακτικών, στην ανάπτυξη συστημάτων και εργαλείων για την ενίσχυση της διαφάνειας αλλά και του διαλόγου με τα ενδιαφερόμενα μέρη, στην υποστήριξη συνεργασιών και συμπράξεων και στη διεύρυνση της εφαρμογής των αρχών της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης τόσο στον χώρο των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων όσο και σε εκείνες του ευρύτερου δημόσιου τομέα.

Είναι πλέον σαφές ότι για την εφαρμογή της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης ως επιχειρηματικής στρατηγικής δεν αρκεί η δέσμευση της ηγεσίας και η διαμόρφωση σχετικής εταιρικής κουλτούρας. Η ΕΚΕ είναι μια πίστη που πρέπει να εμφυτευτεί σε ένα περιβάλλον που σήμερα λειτουργεί αντίθετα –αν όχι εχθρικά– απέναντί της.

Παρόλο που οι εταιρικές σχέσεις προσπαθούν να περιλαμβάνουν στη στρατηγική τους ένα ευρύτερο σύνολο ομάδων που, είτε άμεσα είτε έμμεσα, επηρεάζουν και επηρεάζονται από την επιχειρηματική δραστηριότητα, οι επιχειρήσεις εξακολουθούν να αξιολογούνται καταρχήν για τα άμεσα, βραχυπρόθεσμα αποτελέσματά τους.

Ο παραδοσιακός και σύμφωνα με τα δεδομένα του 19^{ου} αιώνα στενός ορισμός της έννοιας του ‘κέρδους’ για τη δημιουργία του οποίου ασκείται η επιχειρηματική δραστηριότητα, δεν περιλαμβάνει την ευρύτερη και μακροπρόθεσμη διάσταση του επιχειρηματικού σκοπού που, σήμερα, είναι εμφανές ότι συνδέεται τόσο με την κοινωνική συνοχή όσο και με τη βιώσιμη ανάπτυξη –δύο στόχοι που είναι αλληλένδετοι και κυρίαρχοι στην ευρωπαϊκή αλλά και τη διεθνή πολιτική.

Η ενσωμάτωση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στην επιχειρηματική λειτουργία είναι αναμφισβήτητα δύσκολη και πολύπλοκη διαδικασία για δύο ειδικότερα λόγους: σχετίζεται, αφενός, με την ηγεσία και τις αρχές των βασικών μετόχων της επιχείρησης και εξελίσσεται, αφετέρου, ανάλογα με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ίδια η επιχείρηση στο περιβάλλον που λειτουργεί.

Η αποτύπωση αρχών και προτύπων επιχειρηματικής συμπεριφοράς, η διάδοση της εφαρμογής τους μέσω των συμφωνητικών συνεργασίας στην αλυσίδα προμηθευτών, αποτελούν το πρώτο στάδιο κατανόησης και αλλη-

λεπίδρασης που δημιουργείται καταρχάς μεταξύ των επιχειρήσεων. Ακόμη και οι μικρές επιχειρήσεις, όπως και οι μεσαίες, είτε ως προμηθευτές και συνεργάτες είτε ως πελάτες πολυεθνικών και περιφερειακών επιχειρήσεων, οφείλουν να λειτουργούν, αφενός, σύμφωνα με τους εθνικούς νόμους και, αφετέρου, βάσει αξιών που λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες και τις προσδοκίες των ενδιαφερόμενων μερών πέρα από τα στενά εθνικά όρια.

Η επιχείρηση καλείται να αναπτύξει όχι μόνο νέα συστήματα διοίκησης για τη διαχείριση όλων των επιμέρους θεμάτων και ειδικά των σχέσεών της με τα ενδιαφερόμενα μέρη, αλλά και διαδικασίες για τη συλλογή και δημοσιοποίηση στοιχείων που αφορούν τις δραστηριότητές της και τα αποτελέσματά τους σε θέματα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Μια από τις σημαντικότερες μελέτες¹⁵ που μόλις ολοκληρώθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος European Academy for Business in the Society με την υποστήριξη των μεγαλύτερων πανεπιστημιακών σχολών διοίκησης επιχειρήσεων και τη συμμετοχή επιχειρήσεων που θεωρούνται 'πρότυπα' για τη στρατηγική τους και τα συστήματα ΕΚΕ, υποστηρίζει ότι υπάρχει ακόμη απόσταση μεταξύ της 'παραδοσιακής αντίληψης' και της πλήρους ενσωμάτωσης της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Η μεγαλύτερη δυσκολία συνίσταται στο να ενταχθεί η ΕΚΕ στον πυρήνα των λειτουργιών της επιχείρησης. Βασικός συντελεστής είναι οι επικρατούσες αντιλήψεις των στελεχών των οποίων η παιδεία σε συνδυασμό με τον τρόπο λειτουργίας της αγοράς δεν διευκολύνουν την ανάπτυξη των σχετικών αντιλήψεων και ικανοτήτων.

Η ικανότητα να ακούς και να αντιλαμβάνεσαι την ανησυχία και τον προβληματισμό των άλλων, η δυνατότητα να μετατρέπεις τις προκλήσεις σε πλεονέκτημα συμμετέχοντας στην ανάπτυξη λύσεων για τα κοινά ζητήματα είναι βασικά συστατικά της νέας νοοτροπίας και λειτουργίας. Παράλληλα, η ωριμότητα της αγοράς, η ετοιμότητα των εκπροσώπων της κοινωνίας πολιτών να συμπράξουν δημιουργικά και επίσης η δυνατότητα του κρατικού μηχανισμού να αντεπεξέλθει αποτελεσματικά στις νέες προκλήσεις είναι όλοι παράγοντες που επηρεάζουν καταλυτικά την εξέλιξη και επέκταση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και θα την επηρεάσουν αναμφισβήτητα και στο μέλλον.

Η δέσμευση των επιχειρήσεων σε αξίες, αρχές και πρότυπα και ο έλεγχος μέσα από τη δημοσίευση στοιχείων και πρακτικών συγκρίσιμων και

ικανών να αξιολογηθούν από ανεξάρτητους φορείς, επιβεβαιώνει ότι η ΕΚΕ είναι απόδειξη της αλλαγής που έχει ήδη συντελεστεί.

Συνοψίζοντας, πρέπει να τονισθεί ότι η εταιρική κοινωνική ευθύνη δεν είναι μια παροδική ανάγκη, μια νέα μόδα ή μία άλλη διάσταση των δημοσίων σχέσεων. Δεν εξαντλείται στο φιланθρωπικό και χορηγικό έργο των επιχειρήσεων, δεν εξαργυρώνεται με την ‘καλή φήμη’, δεν μετράται και δεν ενσωματώνεται εύκολα. Η εταιρική κοινωνική ευθύνη είναι μια πρόκληση στρατηγικής σημασίας. Έχει θεωρηθεί το κυρίαρχο συστατικό της επιχείρησης του 21^{ου} αιώνα και έχει επίσης ορισθεί ως κάτι αντίστοιχο με την ομορφιά: ‘Δεν είναι εύκολο να την ορίσεις αλλά, όταν τη δεις στην πράξη, μπορείς να την αναγνωρίσεις’.

Σημειώσεις

1. Το γνωστό επίσης και ως μοντέλο Ford (Fordism) από τον Henry Ford και τις πρωτότυπες για την εποχή του πρακτικές που εφάρμοσε.
2. Annex to the Declaration of 21st June, 1976, by Governments of OECD Member Countries on International Investment and Multinational Enterprises.
3. World Commission on Environment and Development (1987). *Brundtland Report, Our Common Future*, Oxford University Press.
4. ‘Η ανάπτυξη που αντιμετωπίζει τις παρούσες ανάγκες χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες’. Στο πρωτότυπο κείμενο: ‘Development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs’.
5. ‘Corporate Social Responsibility: Making good business sense’, 2000. www.wbcsd.org
6. ‘Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη στην Ελλάδα: Θέματα και Προοπτικές’, 2001, Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ, www.csrhellas.gr
7. ‘Promoting a European Framework for CSR’, COM (2001).
8. www.accountability.org
9. www.unglobalcompact.org
10. www.globalreporting.org
11. www.siri.org
12. PRINCIPLES FOR RESPONSIBLE INITIATIVE (www.unglobalcompact.org)
13. www.iisd.org/standards/csr
14. www.accountabilityrating.gr
15. ‘Response’, www.eabis.org